

WALES AUDIT OFFICE
SWYDDFA ARCHWILIO CYMRU

Adroddiad Gwella Blynyddol 2015-16

Cyngor Gwynedd

Cyhoeddwyd: Mawrth 2016
Cyfeirnod y ddogfen: 216A2016

Paratowyd yr Adroddiad Gwella Blynyddol hwn ar ran Archwilydd
Cyffredinol Cymru gan Sian Clark, Jeremy Evans, Fflur Jones a
Nigel Griffiths o dan gyfarwyddyd Jane Holownia.

Huw Vaughan Thomas
Archwilydd Cyffredinol Cymru
Swyddfa Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd
CF11 9LJ

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn annibynnol ar y llywodraeth a chaiff ei benodi gan Ei Mawrhydi y Frenhines. Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn ymgymryd â'i waith gan ddefnyddio staff ac adnoddau eraill a ddarperir gan Fwrdd Swyddfa Archwilio Cymru, sef bwrdd statudol a sefydlwyd at y diben hwnnw ac er mwyn monitro a chynghori'r Archwilydd Cyffredinol. Mae Swyddfa Archwilio Cymru yn atebol i'r Cynulliad Cenedlaethol.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn archwilio cyrff llywodraeth leol yng Nghymru, gan gynnwys awdurdodau unedol, yr heddlu, gwasanaethau prawf, awdurdodau tân ac achub, parciau cenedlaethol a chynghorau cymuned. Mae hefyd yn cynnal astudiaethau gwerth am arian llywodraeth leol ac yn asesu cydymffurfiaeth â gofynion Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009.

Y tu hwnt i lywodraeth leol, yr Archwilydd Cyffredinol yw archwilydd allanol Llywodraeth Cymru a'r cyrff a noddir ganddi a'i chyrrff cyhoeddus cysylltiedig, Comisiwn y Cynulliad a chyrrff y Gwasanaeth Iechyd Gwladol yng Nghymru.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol a staff Swyddfa Archwilio Cymru yn anelu at ddarparu adroddiadau cymesur sy'n canolbwyntio ar y cyhoedd ar stiwardiaeth adnoddau cyhoeddus a thrwy wneud hynny, feithrin dealltwriaeth a hyrwyddo gwelliant.

Cynnwys

Adroddiad cryno

Yr adroddiad hwn	4
Gwaith archwilio perfformiad 2015-16	5
Mae'r Cyngor wedi parhau i wella yn ei feysydd blaenoriaeth ac mae ganddo drefniadau rheoli ariannol cadarn, ond mae rhai gwendidau yn ei drefniadau craffu	6
Argymhellion	6

Adroddiad manwl

Perfformiad	
Mae'r Cyngor wedi parhau i wneud cynnydd yn erbyn ei flaenoriaethau gwella	9
Y defnydd o adnoddau	
Mae trefniadau rheoli ariannol y Cyngor yn gadarn ac mae mewn sefyllfa dda i fynd i'r afael â heriau yn y dyfodol	13
Gweledigaeth a Llywodraethu	
Mae gweledigaeth Ffordd Gwynedd y Cyngor yn dechrau newid diwylliant y Cyngor ond ceir gwendidau o ran craffu	15

Atodiadau

Atodiad 1 – Statws yr adroddiad hwn	20
Atodiad 2 – Llythyr Archwilio Blynyddol	21
Atodiad 3 – Argymhellion adroddiadau cenedlaethol 2015-16	23

Adroddiad cryno

Yr adroddiad hwn

- 1 Mae'r Adroddiad Gwella Blynyddol hwn yn crynhoi'r gwaith archwilio a wnaed yng Nghyngor Gwynedd (y Cyngor) ers cyhoeddi'r adroddiad diwethaf o'r fath ym mis Gorffennaf 2015. Mae'r adroddiad hwn hefyd yn cynnwys crynodeb o ganfyddiadau allweddol o adroddiadau a gyhoeddwyd gan 'reoleiddwyr perthnasol', sef: Arolygiaeth Gofal a Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru (AGGCC); Arolygiaeth Ei Mawrhydi dros Addysg a Hyfforddiant yng Nghymru (Estyn); a Chomisiynydd y Gymraeg (y Comisiynydd). Serch hynny, nid yw'r adroddiad hwn yn adolygiad cynhwysfawr o holl drefniadau neu wasanaethau'r Cyngor. Mae'r casgliadau a geir yn yr adroddiad hwn yn seiliedig ar y gwaith a gyflawnwyd o fewn y Cyngor gan gyrrff adolygu allanol perthnasol ac, oni nodir fel arall, yn adlewyrchu'r sefyllfa ar yr adeg pan gafodd gwaith o'r fath ei gwblhau.
- 2 Gan ystyried y gwaith a gyflawnwyd yn ystod 2015-16, bydd yr Archwilydd Cyffredinol yn nodi, yn yr adroddiad hwn, a yw o'r farn y bydd y Cyngor yn debygol o wneud trefniadau i sicrhau gwelliant parhaus ar gyfer 2016-17.
- 3 Ni ddylid ystyried bod y datganiad hwn yn rhoi barn bendant am sefyllfa sefydliad nac yn rhagfynegi ei lwyddiant yn y dyfodol. Yn hytrach, dylid ystyried ei fod yn rhoi barn am y graddau y mae'r trefniadau sydd ar waith ar hyn o bryd yn rhesymol gadarn i'r graddau y gellir nodi hynny ar sail y gwaith a gyflawnwyd.
- 4 Rydym am wybod a yw'r adroddiad hwn yn rhoi'r wybodaeth sydd ei hangen arnoch ac a yw'n hawdd ei ddeall. Gallwch fynegi eich barn drwy anfon e-bost atom yn post@archwilio.cymru neu ysgrifennu atom yn 24 Heol y Gadeirlan, Caerdydd, CF11 9LJ.

Gwaith archwilio perfformiad 2015-16

- 5 Nodir y gwaith a gyflawnwyd ers yr Adroddiad Gwella Blynyddol diwethaf, gan gynnwys gwaith y 'rheoleiddwyr perthnasol', isod.

Enw'r Prosiect	Disgrifiad byr
Defnydd o Adnoddau Swyddfa Archwilio Cymru: Aseiad Cydnerthedd Ariannol	Adolygiad o sefyllfa ariannol y Cyngor a sut mae'n cyllidebu ac yn cyflawni arbedion gofynnol.
Swyddfa Archwilio Cymru: Archwiliad o'r 'Cynllun Gwella'	Adolygiad o gynlluniau cyhoeddedig y Cyngor ar gyfer cyflawni amcanion gwella.
Swyddfa Archwilio Cymru: Archwiliad o'r 'Aseiad o Berfformiad'	Adolygiad o aseiad o berfformiad cyhoeddedig y Cyngor, gan gynnwys profi a dilysu gwybodaeth am berfformiad.
Llywodraethu Swyddfa Archwilio Cymru: Adolygiad Craffu	Adolygiad o effeithiolrwydd prosesau craffu'r Cyngor.
Gweledigaeth a Pherfformiad Swyddfa Archwilio Cymru: Y diweddaraf am ffordd Gwynedd	Y diweddaraf am brosiectau Ffordd Gwynedd.
Swyddfa Archwilio Cymru: Aseiad o Berfformiad	Aseiad o berfformiad mewn perthynas ag amcan gwella laith Gymraeg y Cyngor, er mwyn deall a yw adroddiadau cyhoeddus y Cyngor ar ei berfformiad yn deg a chytbwys.
Rheoli Perfformiad Swyddfa Archwilio Cymru: Meincnodi costau gwasanaethau cymdeithasol yn erbyn perfformiad	Adolygiad ledled cynghorau'r Gogledd er mwyn ymchwilio i werth dangosyddion perfformiad y gwasanaethau cymdeithasol cyfredol a'r cysylltiadau, os o gwbl, â chostau.
AGGCC: Adolygiad o berfformiad yr Adran Gwasanaethau Cymdeithasol yn 2014-15	Aseiad o berfformiad Adran Gwasanaethau Cymdeithasol y Cyngor.
Swyddfa Archwilio Cymru: Gwaith dilynol	Asesu a oes gan y Cyngor brosesau corfforaethol priodol ar waith ar gyfer ymateb i adroddiadau, olrhain y modd y caiff argymhellion eu gweithredu a chyflwyno adroddiadau ar hyn i'r pwyllgor priodol.
Swyddfa Archwilio Cymru: Adroddiadau cenedlaethol	<ul style="list-style-type: none"> • Cydnerthedd ariannol cynghorau yng Nghymru • Partneriaethau diogelwch cymunedol • Cynhyrchu incwm a chodi tâl • Trefniadau'r Cyngor ar gyfer ariannu gwasanaethau trydydd sector

Mae'r Cyngor wedi parhau i wella yn ei feysydd blaenoriaeth ac mae ganddo drefniadau rheoli ariannol cadarn, ond mae rhai gwendidau yn ei drefniadau craffu

- 6 Yn seiliedig ar y gwaith a wnaed gan Swyddfa Archwilio Cymru a rheoleiddwyr perthnasol, ac yn gyfyngedig i'r gwaith hwnnw, cred yr Archwilydd Cyffredinol fod y Cyngor yn debygol o gydymffurfio â gofynion y Mesur a sicrhau gwelliant yn ystod 2016-17. Mae'r Archwilydd Cyffredinol wedi dod i'r casgliad hwn am y rhesymau canlynol:
- a mae'r Cyngor wedi parhau i wneud cynnydd yn erbyn ei flaenoriaethau gwella ac wedi cydymffurfio â Mesur Llywodraeth Leol 2009;
  - b mae trefniadau rheoli ariannol y Cyngor yn gadarn ar y cyfan ac mae mewn sefyllfa dda i fynd i'r afael â heriau yn y dyfodol; ac
  - c mae gweledigaeth Ffordd Gwynedd y Cyngor yn dechrau newid diwylliant y Cyngor ond ceir gwendidau o ran craffu.

Argymhellion

- 7 O ystyried yr ystod eang o wasanaethau a ddarperir gan y Cyngor a'r heriau y mae'n eu hwynebu, byddai'n anarferol pe na baem wedi dod o hyd i bethau y gellir eu gwella. Gall yr Archwilydd Cyffredinol:
- a wneud cynigion ar gyfer gwella - os caiff cynigion eu gwneud i'r Cyngor, byddem yn disgwyl iddo weithredu arnynt a byddwn yn gwneud gwaith dilynol ar yr hyn sy'n digwydd;
  - b gwneud argymhellion ffurfiol ar gyfer gwella - os caiff argymhelliad ffurfiol ei wneud, mae'n rhaid i'r Cyngor baratoi ymateb i'r argymhelliad hwnnw o fewn 30 diwrnod gwaith;
  - c cynnal arolygiad arbennig a chyhoeddi adroddiad a gwneud argymhellion; ac
  - ch argymhell y dylai Gweinidogion Llywodraeth Cymru ymyrryd mewn rhyw ffordd.
- 8 Yn ystod y flwyddyn, ni wnaeth yr Archwilydd Cyffredinol unrhyw argymhellion ffurfiol. Fodd bynnag, ceir materion â llai o flaenoriaeth, a elwir yn gynigion ar gyfer gwella, yn ein hadroddiadau eraill a gellir cyfeirio atynt yn ddiweddarach yn yr adroddiad hwn. Byddwn yn parhau i fonitro cynigion ar gyfer gwella yn ystod ein gwaith asesu gwelliant. Fodd bynnag, mae'n gwneud argymhellion a all fod yn berthnasol i'r Cyngor yn ei Adroddiadau Cenedlaethol ar Lywodraeth Leol. Ceir rhestr o argymhellion mewn adroddiadau a gyhoeddwyd yn 2015-16 yn **Atodiad 3**.

- 9 Yn ogystal, nododd AGGCC, Estyn a Chomisiynydd y Gymraeg feysydd i'w gwella yn eu hadroddiadau arolygu a'r llythyrau a gyhoeddwyd ganddynt i'r Cyngor yn ystod y flwyddyn. Gellir eu gweld yn www.cssiw.org.uk, www.estyn.llyw.cymru a www.comisiynyddygybraeg.cymru.

Adroddiad manwl

Perfformiad

Mae'r Cyngor wedi parhau i wneud cynnydd yn erbyn ei flaenoriaethau gwella

Gwerthusiad Estyn o berfformiad ysgolion

- 10 Mae cyfran y disgyblion sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim yng Ngwynedd yn is na chyfartaledd Cymru. Ystyrir hyn wrth werthuso'r perfformiad yn yr awdurdod.
- 11 Mae perfformiad yn nangosydd y Cyfnod Sylfaen a dangosydd y pwnc craidd yng nghyfnod allweddol 2 wedi gwella'n fras yn unol â dangosyddion y rhan fwyaf o'r awdurdodau lleol eraill yng Nghymru.
- 12 Yng nghyfnod allweddol 3, mae perfformiad yn nangosydd y pwnc craidd¹ wedi gwella ar gyfradd debyg i gyfartaledd Cymru. Ar gyfer y dangosydd hwn, Gwynedd fu'r awdurdod a berfformiodd orau yng Nghymru am y pedair blynedd diwethaf.
- 13 Yng nghyfnod allweddol 4, mae perfformiad disgyblion ym mhob dangosydd bron yn dangos tuedd raddol o wella dros amser. Mae'r perfformiad mewn gwyddoniaeth a Chymraeg yn arbennig o gryf ac yn cymharu'n ffafriol â lefelau mewn awdurdodau lleol tebyg. Yng nghyfnod allweddol 4, mae perfformiad yn y trothwy lefel 2 gan gynnwys Saesneg neu Gymraeg a mathemateg wedi gwella'n dda dros y tair blynedd diwethaf. Fodd bynnag, yn 2015, roedd perfformiad yn y mesur hwn ychydig islaw'r meincnod ar gyfer perfformiad a bennwyd gan Lywodraeth Cymru. Dengys perfformiad yn nangosydd y sgôr pwyntiau wedi'i chapio welliant graddol dros y tair blynedd diwethaf ac yn 2015 mae uwchlaw'r meincnod ar gyfer perfformiad a bennwyd gan Lywodraeth Cymru.
- 14 Yn 2015, mae disgyblion sy'n gymwys ar gyfer prydau ysgol am ddim wedi cyflawni'n well na disgyblion tebyg yng Nghymru ym mhob dangosydd allweddol bron yng nghyfnod allweddol 4.
- 15 Mae presenoldeb yn ysgolion Gwynedd ymhlith yr uchaf yng Nghymru. Er bod y duedd o ran presenoldeb cyffredinol wedi bod yn fwy amrywiol mewn ysgolion cynradd, bu gwelliant cyson o ran presenoldeb mewn ysgolion uwchradd dros y pum mlynedd diwethaf.

Mae'r Cyngor wedi gwneud cynnydd cyson i wella gwasanaethau cymdeithasol a pharatoi ar gyfer newidiadau i ddod

- 16 Cyhoeddodd AGGCC ei Adolygiad a Gwerthusiad Blynyddol o Berfformiad 2014/2015 ym mis Hydref 2015 ac mae ar gael ar [ei gwefan](#). Mae'r paragraffau canlynol yn crynhoi gwerthusiad AGGCC o'r Cyngor.
- 17 Mae'r Cyngor wedi gwneud cynnydd cyson i wella gwasanaethau cymdeithasol a pharatoi ar gyfer newidiadau i ddod. Mae gan y cyngor weledigaeth i gefnogi pobl yn eu cymunedau mewn ffyrdd creadigol, hyblyg a chosteffeithiol a gwella'r profiadau a'r dewisiadau i bobl ag anghenion cymhleth. Mae'r Cyngor wedi

¹ Mae dangosydd y pwnc craidd yn cyfeirio at ganran y disgyblion sy'n cyflawni'r lefel y disgwylir iddynt ei chyflawni mewn mathemateg, gwyddoniaeth a naill ai Saesneg neu Gymraeg fel iaith gyntaf. Mae hyn yn cyfateb i lefel 4 neu uwch yng nghyfnod allweddol 2 a lefel 5 neu uwch yng nghyfnod allweddol 3.

dechrau datblygu gwasanaethau yn seiliedig ar hyn ac egwyddorion Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru). Mae ymgysylltiad a chefnogaeth well y bwrdd iechyd yn amlwg, gan ei fod wedi rhwystro dabtlygiad yn y gorffennol.

- 18 Mae'r perfforiad mewn rhai o feysydd gwasanaethau cymdeithasol wedi bod yn gwella'n gynyddrannol o flwyddyn i flwyddyn, a cheir meysydd cadarn o ymarfer a chanlyniadau da, fel y rhai ar gyfer plant sy'n derbyn gofal. Bu'r newid o ran dylunio gwasanaethau yn araf mewn meysydd eraill, fel gwasanaethau i bobl ag anableddau dysgu a strategaeth llety i oedolion.
- 19 Bydd y newidiadau arfaethedig mewn gwasanaethau cymdeithasol yn galw am newidiadau mewn arfer a diwylliant sefydledig. Mae natur a graddfa'r newidiadau a wynebir gan wasanaethau cymdeithasol yn creu risgiau sylweddol sy'n galw am lefel uchel o arweinyddiaeth a chymorth i'w cyflawni mewn ffordd amserol. Dylai'r trefniadau newydd gydag aelod o'r cabinet ar gyfer oedolion ac iechyd ac aelod o'r cabinet ar gyfer plant a phobl ifanc ddarparu cysylltiad cliriach â'r datblygiadau newydd i wasanaethau, a'r broses o ymgysylltu â'r bwrdd iechyd.
- 20 Mae'r Cyngor wedi perfformio'n gadarn o ran gweithredu gofynion Mwy na Geiriau² - y fframwaith ar gyfer yr iaith Gymraeg.
- 21 Fel rhan o waith Cynaliadwyedd Gwasanaethau Cymdeithasol Swyddfa Archwilio Cymru ar draws y chwe Chyngor yn y Gogledd, gwnaethom lunio dogfen i'r Cyngor a oedd yn cyflwyno'r canlynol:
  - a y galw yn y dyfodol am wasanaethau cymdeithasol yng Ngwynedd drwy feincnodi amcanestyniadau o'r boblogaeth ar gyfer plant a phobl hŷn; a
  - b chyfres o ddadansoddiadau ar ffurf graff a oedd yn cyfuno data ariannol a data perfformiad ar gyfer gwasanaethau cymdeithasol yng Ngwynedd dros sawl blwyddyn ac a oedd hefyd yn gosod y Cyngor yng nghyd-destun y 21 cyngor arall yng Nghymru.
- 22 Nid oedd unrhyw argymhellion na chasgliadau o'r gwaith hwn gan ein bod wedi rhoi pecyn data i bob Cyngor a oedd yn dangos y wybodaeth o safbwynt gwerth am arian a hwyluso gweithdy ar gyfer y Gogledd i gyd i Gyfarwyddwyr Gwasanaethau Cymdeithasol ac uwch reolwyr allweddol. Cawsom adborth cadarnhaol ar yr allbwn ac rydym yn aros i weld sut y bydd y Cyngor yn defnyddio'r dull gweithredu hwn fel rhan o'i brosesau herio mewnol.

² Cyhoeddwyd **Mwy na geiriau: Fframwaith Strategol ar gyfer Hyrwyddo'r Gymraeg ym maes Iechyd, Gwasanaethau Cymdeithasol a Gofal Cymdeithasol** yn 2012 gan Ddirprwy Weinidog Gwasanaethau Cymdeithasol Llywodraeth Cymru. Nod y fframwaith yw sicrhau bod sefydliadau yn cydnabod bod iaith yn rhan annatod o ofal ac y cynigir gwasanaethau yn Gymraeg i'r bobl hynny sydd eu hangen.

Mae'r Cyngor wedi cydymffurfio â Mesur Llywodraeth Leol 2009

- 23 Mae'r Cyngor wedi cydymffurfio â Mesur Llywodraeth Leol 2009 a chyhoeddwyd tystysgrifau cydymffurfio ar gyfer Cynllun Strategol y Cyngor a'i Adroddiad ar Berfformiad ym mis Gorffennaf a mis Tachwedd 2015.
- 24 Mae adroddiadau cyhoeddus ar berfformiad yn deg a chytbwys ar y cyfan. Cyflwynir y Cynllun Strategol a'r Adroddiad Blynyddol ar Berfformiad yn glir ac maent yn rhoi darlun clir o'r hyn y mae'r Cyngor yn ceisio ei gyflawni, y cynnydd y mae'n ei wneud a sut mae ei berfformiad yn cymharu â chyfartaledd Cymru. Gallai'r Cyngor wneud mwy i gymharu ei berfformiad â chynghorau cyfagos. Mae crynodeb byr y Cyngor o'i berfformiad yn defnyddio graffeg atyniadol yn effeithiol i gyfleu negeseuon allweddol.

Mae'r Cyngor yn ystyried argymhellion y rheoleiddwyr ond mae cyfle i ddefnyddio canfyddiadau yn fwy systematig a chyson i ategu gwelliant yn well

- 25 Er bod y Cyngor yn ystyried canfyddiadau ac argymhellion rheoleiddwyr allanol, mae cryn amrywiad yn y ffordd y gweithredir ar yr argymhellion hyn ar draws gwasanaethau gwahanol.
- 26 Yn gyffredinol, pan nodir astudiaethau cenedlaethol, mae'r Cyngor yn asesu a yw argymhelliad yn cael effaith a budd lleol. Os felly, caiff adroddiadau eu cofnodi a chyfrifoldebau eu nodi er mwyn gweithredu ar yr argymhellion. Fodd bynnag, ni nodir pob adroddiad ac fel y cyfryw, mae'n bosibl na chaiff pob argymhelliad ei asesu a'i gofnodi yn y ffordd hon.
- 27 Caiff yr argymhellion hynny a nodir ac a gydnabyddir yn rhai sy'n cael budd yn lleol eu cynnwys mewn cynlluniau busnes adrannol lle y bo'n briodol fel bod y camau gweithredu yn llifo drwy'r dulliau gweithredu presennol, yn hytrach na chael eu hychwanegu at brosesau sefydledig. Fodd bynnag, nid oes ffordd ffurfiol o fonitro'r camau hyn y mae gwasanaethau'n eu cymryd i fynd i'r afael ag argymhellion neu effaith y camau gweithredu hyn.
- 28 Mae Pwyllgor Archwilio'r Cyngor yn cael adroddiadau gan bob rheoleiddiwr ac awgrym hefyd gan swyddogion ynghylch p'un a weithredwyd ar yr argymhellion ai peidio. Mae'r Cyngor yn cydnabod bod angen atgyfnerthu'r modd y cyflwynir tystiolaeth i gadarnhau pa gamau gweithredu a gymerwyd i alluogi Aelodau'r Pwyllgor Archwilio i asesu a yw'r canlyniad bwriadedig wedi ei gyflawni ai peidio.

Mae'r Cyngor wedi gwneud cynnydd o ran hyrwyddo'r defnydd o'r Gymraeg yn y sir ond gallai ddweud mwy wrth y cyhoedd am gynnydd yn ei adroddiad blynyddol

- 29 Cyflwynodd y Cyngor, wedi ei gymell gan y gostyngiad yng nghyfran poblogaeth y sir sy'n defnyddio'r Gymraeg bob dydd yr adroddwyd arno yn nata'r Cyfrifiad Cenedlaethol, amcan gwella i gefnogi a hyrwyddo'r defnydd o'r Gymraeg. Mae'r amcan gwella 'Hyrwyddo'r defnydd o'r Gymraeg' yn cefnogi thema 'Cymunedau Cryfach' y Cyngor yn ei Gynllun Strategol 2013-17. Yn ystod 2014-15, cynhaliwyd nifer o brosiectau gyda'r nodau o gynyddu'r defnydd o'r Gymraeg gan blant a phobl ifanc a chynnal y lefelau defnyddio o fewn cymunedau ledled Gwynedd.

- 30 Gan fod data o'r Cyfrifiad Cenedlaethol ond ar gael bob 10 mlynedd, mae'r Cyngor wedi cymryd camau adeiladol i ddatblygu nodau penodol a mesuradwy drwy sefydlu llinellau sylfaen y gellir eu defnyddio i fesur cynnydd.
- 31 Mae'r Cyngor yn cydnabod bod rhai o'r prosiectau o dan yr amcan gwella hwn yn uchelgeisiol iawn, yn enwedig o gofio lefel yr ymgysylltiad allanol a'r ymrwymiad sydd ei hangen i'w cyflawni. Mae'r Cyngor yn credu ei bod yn bwysig iawn sicrhau bod y defnydd o'r Gymraeg yn ffynnu yn y sir ac mae'n falch iawn o lefel uchel y siaradwyr Cymraeg sydd, yn draddodiadol, wedi byw o fewn ei ffiniau. Fel y cyfryw, cred y Cyngor mai'r targedau ymestyn hyn yw'r dull gweithredu cywir a'r ymrwymiad cywir i'w wneud i'w ddinasyddion yn y maes hwn.
- 32 Mae'r Cyngor wedi gwneud cynnydd mawr o ran ei Brosiect Siarter Iaith Gymraeg Ysgolion Cynradd Gwynedd gyda 97 y cant o ysgolion cynradd (94 allan o 97) yn llwyddo i ennill gwobr Arian neu Efydd y Siarter Iaith a chynyddu defnydd disgyblion o'r Gymraeg ar yr iard chwarae. Cydnabuwyd bod y prosiect yn arfer da a chaiff ei gyflwyno ym mhob ysgol Gymraeg yn y Gogledd erbyn diwedd 2016 ac i weddill Cymru erbyn diwedd 2017.
- 33 Fodd bynnag, mae'r Cyngor yn cydnabod ei fod wedi gwneud llai o gynnydd mewn meysydd eraill. Cafwyd rhywfaint o lithriant o ganlyniad i amgylchiadau anffodus nad oedd modd eu rhagweld, megis lleihad dros dro yng nghapasi'tîm bach a oedd yn gyfrifol am nifer o'r prosiectau. Mewn prosiect arall, gohiriwyd cyflwyno Prosiect Strategol Cymraeg mewn Addysg y Cyngor i gynyddu cyfran y myfyrwyr blwyddyn 9 a aseswyd drwy gyfrwng y Gymraeg, yn yr un modd ag y gohiriwyd y cynllun gweithredu o Adroddiad Ymchwiliad Craffu'r Cyngor ar Addysg Gymraeg. Fodd bynnag, mae hyn bellach ar waith a gall y prosiect symud yn ei flaen.
- 34 Roedd cynnydd nifer o brosiectau yn dibynnu ar ymgysylltiad ac ymrwymiad partneriaid allanol a chymunedau. Mewn rhai achosion, cafodd y Cyngor anhawster i wneud cynnydd oherwydd y lefelau ymrwymo amrywiol a'r oedi a oedd y tu hwnt i'w reolaeth. Er enghraifft, ni chyflawnodd ei nod datganedig yn y Prosiect Cymraeg yn y Gwasanaeth Cyhoeddus yn rhannol oherwydd tybiaethau ynghylch sefyllfa'r iaith mewn sefydliadau cyfagos yng Ngwynedd. Fodd bynnag, mae'r Cyngor mewn sefyllfa well yn awr i wneud cynnydd, ac yn deall yr hyn y mae'n rhaid iddo ei wneud yn well.
- 35 Mae Adroddiad y Cyngor ar Berfformiad Blynyddol yn hysbysu'r cyhoedd am y cynnydd y mae wedi ei wneud yn erbyn ei amcanion gwella. Mae'r adroddiad yn rhoi darlun cywir o'i berfformiad llwyddiannus o dan yr amcan gwella hwn ond yn llai agored o ran y meysydd lle y gwnaed llai o gynnydd. Byddai mwy o fanylion yn ychwanegu at y darlun ac fel y cyfryw, gyda manylion ychwanegol, byddai'n ddarlun tecach a mwy cytbwys o berfformiad.

Y defnydd o adnoddau

Mae trefniadau rheoli ariannol y Cyngor yn gadarn ac mae mewn sefyllfa dda i fynd i'r afael â heriau yn y dyfodol

- 36 Ar 26 Tachwedd 2015, cyflwynodd yr Archwilydd Cyffredinol Lythyr Archwilio Blynyddol i'r Cyngor. Mae'r llythyr yn crynhoi'r negeseuon allweddol sy'n deillio o'i gyfrifoldebau statudol o dan Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 fel yr Archwilydd Penodedig a'i gyfrifoldebau adrodd o dan y Cod Ymarfer Archwilio. Rhoddodd yr Archwilydd Cyffredinol farn archwilio ddiamedd ar ddatganiadau cyfrifyddu'r Cyngor, gan gadarnhau eu bod yn rhoi darlun cywir a theg o sefyllfa cyfrifyddu a thrafodion y Cyngor a'r Gronfa Bensiwn. Mae'r Llythyr Archwilio Blynyddol ar gael yn [Atodiad 2](#) o'r adroddiad hwn.

Mae gan y Cyngor fframwaith effeithiol ar gyfer cynllunio ariannol

- 37 Mae gan y Cyngor fframwaith corfforaethol effeithiol a reolir yn dda ar gyfer cynllunio ariannol. Mae ganddo weledigaeth a nodau cyffredinol clir, a gaiff eu cyfleu drwy Gynllun y Cyngor (2013-17). Prif amcan y Cyngor yw 'sichrau bod pobl Gwynedd yn ganolog i bopeth rydym yn ei wneud'. Mae'n ceisio cyflawni hyn drwy ganolbwyntio ar 16 o amcanion gwella ar draws saith maes â blaenoriaeth; caiff yr amcanion hyn eu cyfleu'n glir yn y cynllun. Mae gan y Cyngor ddull cadarn ar waith o sichrau bod amcanion gwella yn rhan ganolog o gynlluniau gwasanaethau a bod cyllidebau a chynlluniau ariannol wedi'u pennu yn unol â chyflawni'r amcanion hyn. Mae'r Cyngor yn ystyried y cydbwysedd rhwng cyflawni amcanion a'r heriau ariannol datblygol y mae'n eu hwynebu yn gyson.
- 38 Mae'r Cyngor wedi pennu polisiâu clir o ran trefniadau cynllunio ariannol. Mae wedi nodi cyfrifoldebau am bennu cyllidebau, eu monitro ac adrodd arnynt. Mae Cynllun Ariannol Tymor Canolig y Cyngor wedi ei gynnwys o fewn adroddiad cyllideb 2015-16 a gyflwynwyd i'r Cyngor ym mis Mawrth 2015. Mae'r adran â'r teitl 'Y cynllun tymor canolig i fynd i'r afael â bwlch ariannol 2015-16 i 2017-18' yn amlinellu'r sefyllfa ariannol rhagamcanol ar gyfer y tair blynedd nesaf. Mae'n cynnwys yr angen i gau'r bwlch o £53 miliwn y mae tua £34 miliwn ohono yn arbedion ychwanegol rhagamcanol wedi eu dadansoddi fel a ganlyn:
- a cynlluniau effeithlonrwydd a gymeradwywyd eisoes gan y Cabinet o £13.6 miliwn;
  - b targed effeithlonrwydd ysgolion o £4.3 miliwn;
  - c arbedion effeithlonrwydd pellach o £6 miliwn; a
  - d thoriadau o £9 miliwn.
- 39 Mae'r Cyngor yn adolygu ac yn diwygio'r cynllun tymor canolig i ymateb i amgylchiadau newidiol ac mae wedi nodi y bydd cynlluniau dilynol yn amcangyfrif y sefyllfa ar gyfer pedair blynedd (2016-17 i 2019-20). Gallai tynnu'r Cynllun Ariannol Tymor Canolig o brif adroddiad y gyllideb roi proffil uwch i'r cynllun, ei gwneud yn fwy eglur a phenodol a'i gwneud yn haws i'w adolygu.

- 40 Mae'r Cyngor yn rheoli ei risgiau sy'n gysylltiedig â'r gyllideb ac yn pennu'r cyfeiriad tymor canolig yn unol â ffeithiau hysbys ac yn gwneud tybiaethau cadarn. Mae prosesau ariannol a chynllunio corfforaethol wedi'u hintegreiddio ac maent yn cysylltu â threfniadau rheoli risg a strategaethau ehangach eraill.
- 41 Mae gan y Cyngor hanes da o nodi a chyflawni rhaglen arbedion. Er bod diffyg bach wrth gyflawni cynllun arbedion 2014-15, cyflawnodd y Cyngor ei gyllideb cyffredinol gyda thanwariant bach gan fod tanwariant ei wasanaethau wedi gwneud iawn am golli ei darged arbedion.

Yn gyffredinol, mae gan y Cyngor reolaethau ariannol effeithiol a fframwaith cadarn i adolygu a herio perfformiad ariannol

- 42 Dangosodd ein harchwiliad o'r cyfrifon fod y datganiad cyfrifon yn rhoi darlun cywir a theg a'u bod wedi cael eu paratoi'n briodol, gan ategu ein barn bod rheolaethau ariannol y Cyngor yn effeithiol.
- 43 Mae gan dîm arwain y Cyngor ddealltwriaeth dda o'r heriau a'r risgiau ariannol sylweddol sy'n newid yn gyflym y mae'r Cyngor yn eu hwynebu. Mae gan y Cyngor drefniadau adrodd cynhwysfawr, prosesau ffurfiol ac anffurfiol, i adolygu a herio perfformiad ariannol. Mae ystyried sefyllfa ariannol y Cyngor yn rhan allweddol o waith y Pwyllgor Archwilio, lle mae systemau herio yn gadarn ac effeithiol. Mae'r sylfaen Aelodau ehangach yn llwyr werthfawrogi'r sefyllfa gyllidebol a sicrhawyd drwy ymwneud â'r broses o bennu cyllidebau.
- 44 Mae ymgynghori ac ymgysylltu â'r cyhoedd ar faterion cyllidebol wedi bod yn arbennig o gryf eleni. Rhoddwyd y darlun llawn am sefyllfa ariannol y Cyngor i'r cyhoedd a gofynnwyd y cwestiwn anodd ynghylch ble y dylid gwneud arbedion. Ymatebodd dros 2,100 o bobl i'r ymgynghoriad, yn bennaf ar-lein drwy wefan y Cyngor.
- 45 Mae gan y Cyngor arweinyddiaeth ariannol gadarn ar lefel swyddogion ond, er bod y capasiti o fewn y gwasanaeth cyllid yn parhau i fod yn ddigonol, gallai fod yn her i'w gynnal ar y lefel gywir yn y tymor hwy.

Gweledigaeth a Llywodraethu

Mae gweledigaeth Ffordd Gwynedd y Cyngor yn dechrau newid diwylliant y Cyngor ond ceir gwendidau o ran craffu

Mae gweledigaeth Ffordd Gwynedd y Cyngor yn dechrau newid diwylliant y sefydliad ac yn sicrhau bod pobl Gwynedd yn ganolog i bopeth y mae'r Cyngor yn ei wneud

- 46 Mae a wnelo rhaglen Ffordd Gwynedd y Cyngor â sicrhau bod pobl Gwynedd yn ganolog i bopeth y mae'r Cyngor yn ei wneud. Mae'n rhaglen sy'n trawsnewid busnes ac yn rhaglen o newid diwylliannol/ymddygiadol. Er mwyn manteisio i'r eithaf ar y gwerth a grëir i bobl y sir, mae'r Cyngor yn ystyried popeth a wna drwy lygaid ei ddinasyddion yn hytrach na thrwy lygaid ei staff. Mae'n amlwg nad oes a wnelo Ffordd Gwynedd â bodloni dymuniadau pawb ond â chreu diwylliant sy'n sicrhau bod pobl yn ganolog i bopeth a wna a phennu'r amodau cywir a chwalu'r rhwystrau er mwyn gwireddu hyn.
- 47 Er mwyn helpu i gyflawni hyn, mae'r Cyngor wedi pennu nifer o egwyddorion, sef:
- a **arweinyddiaeth** sy'n tynnu sylw at bwysigrwydd y rhaglen ac sy'n cynnal y weledigaeth;
  - b **rheolwyr** yn y gwaith sy'n grymuso ac yn paratoi staff i ddiwallu anghenion cwsmeriaid a chwalu rhwystrau;
  - c **staff** a gaiff eu grymuso i weithio'n hyblyg i fynd i'r afael ag anghenion cwsmeriaid a manteisio ar gyfleoedd i ddileu'r galw am wasanaethau;
  - ch trefniadau **ymgysylltu** addas er mwyn sicrhau ein bod yn gwneud y pethau cywir o ran yr hyn sy'n bwysig i bobl Gwynedd a blaenoriaethu ein hadnoddau;
  - d **fframwaith perfformiad** sy'n mesur a yw'r Cyngor yn diwallu'r anghenion ac yn cynnig gwerth am arian;
  - dd trefniadau **llywodraethu** sy'n seilio penderfyniadau ar sail tystiolaeth gadarn;
  - e trefniadau **darparu gwasanaethau** sy'n creu gwerth i'r cwsmer;
  - f **polisiau** sy'n hyrwyddo'r nod o ddiwallu anghenion cwsmeriaid yn hytrach na chreu rhwystrau; a
  - ff threfniadau **cyflogaeth** sy'n paratoi staff ac sy'n atgyfnerthu ymddygiadau er mwyn sicrhau bod pobl Gwynedd yn ganolog i bopeth y mae'r Cyngor yn ei wneud.

- 48 Mae'r Cyngor wedi sefydlu nifer o brosiectau er mwyn helpu i gyflawni Ffordd Gwynedd, ac mae'r rhain yn cynnwys hyfforddiant i reolwyr a staff a gwasanaeth ymgynghori dewisol er mwyn helpu i ddileu prosesau gwastraff mewn meysydd gwasanaeth penodol.
- 49 Grŵp Dysgu a Datblygu'r Cyngor sy'n gyfrifol am integreiddio Ffordd Gwynedd yn y cyrsiau hyfforddi a ddarperir ar gyfer swyddogion. Mae gweledigaeth Ffordd Gwynedd yn gymharol hawdd i'w chyfleu ac yn hawdd uniaethu â hi, gan roi ffocws da i reolwyr yn y dyfodol. Mae pob rheolwr wedi cael yr hyfforddiant hwn. Fodd bynnag, mae'n anoddach ei hymgorffori a'i rhaeadru i swyddogion yn y gwasanaethau gweithredol hynny sy'n tueddu i fod yn anoddach i'w cyrraedd. Mae llawer, fel staff mewn cartrefi gofal, yn teimlo eu bod eisoes yn rhoi'r dinesydd yn y canol ac yn ei chael hi'n anodd canolbwyntio ar holl egwyddorion amrywiol Ffordd Gwynedd. Mae'r Cyngor yn ymwybodol o'r heriau sy'n ei wynebu ac yn gweithio'n galed i fynd i'r afael â'r rhain.
- 50 Mae'r Cyngor wedi defnyddio'r meddylfryd systemau³ i ddechrau newid ei fodel cyflawni o'r cynllun gorchymyn a rheoli traddodiadol. Mae hyn yn dileu camau prosesau nad ydynt yn ychwanegu gwerth ac yn herio'r rheolau y gweithredant ynddynt. Mae gan y Cyngor bum prosiect system ar waith mewn rhannau gwahanol amrywiol o'r busnes. Mae enghreifftiau'n cynnwys y swyddogaethau eiddo a chynllunio lle bu ymrwymiad da gan y staff. Mae'r dull systemau wedi datblygu ar sail diwylliant hyfforddi adrannau a bu newid cadarnhaol ym meddylfryd y staff wedi'i ategu gan ganlyniadau ymarferol da. Gall yr enghreifftiau da hyn gael eu rhannu bellach ag adrannau eraill o'r adran a'r Cyngor yn fwy cyffredinol gan helpu i roi mwy o gefnogaeth i werth Ffordd Gwynedd a darparu momentwm i sicrhau newid pellach.
- 51 Gwnaeth y Cyngor hefyd gymhwyso'r dull systemau at un o'i unedau cefnogaeth canolog. Mae gan yr uned hon rôl i'w chwarae mewn nifer o brosesau, ond nid yw'n rheoli'r prosesau cyflawn, er enghraifft, mae'n derbyn ceisiadau recriwtio ac yn gwirio hawliadau teithio staff ond nid yw'n cwblhau'r broses gyfan ar gyfer y naill na'r llall. Er bod y Cyngor wedi elwa ar y dull systemau, mae wedi sylweddoli nad edrych ar weithgarwch unedau yn hytrach na swyddogaethau o un pen i'r llall yw'r dull gweithredu gorau. Hefyd mae mesurau wedi bod yn anodd eu pennu gan ei bod yn anodd effeithio ar y broses gyfan. Fodd bynnag, mae'r Cyngor bellach yn defnyddio datrysiad TG sy'n galluogi'r chwaraewyr amrywiol mewn proses i gyfleu a chadw golwg ar gynnydd prosiectau. Ar lefel uchel roedd hyn yn edrych fel adnodd gwerthfawr iawn.
- 52 O blith prosiectau systemau'r Cyngor, Ysbyty Alltwn sydd â'r proffil uchaf, lle caiff gweithwyr cymdeithasol eu cyd-leoli â staff iechyd ac maent yn cyflawni gwasanaeth integredig i ddinasyddion. Nod y cysyniad yw dwyn ynghyd weithwyr cymdeithasol, tîm iechyd yr ysbyty a nyrsys ardal yn yr ardal (Dwyfor). Mae a wnelo Alltwn ag integreiddio a dadansoddiad a rennir o angen defnyddwyr

³ Mae dull meddylfryd systemau **Vanguard** yn helpu sefydliadau gwasanaethau i newid o gynllun 'gorchymyn a rheoli' confensiynol i gynllun systemau.

gwasanaethau gan ddefnyddio sgwrs 'yr hyn sy'n bwysig' gyda'r defnyddiwr gwasanaethau a chyfarfod dull 'powlen pysgod' gyda gweithwyr proffesiynol o'r ddau sefydliad yn dilyn hyn er mwyn pennu'r gwasanaethau gorau i fodloni canlyniadau a ddymunir y defnyddwyr gwasanaethau.

- 53 Y prosiect hwn yw'r un mwyaf cymhleth y mae'r Cyngor wedi ymwneud ag ef o bell ffordd. Ar hyn o bryd, mae'n wynebu nifer o rwystrau. Mae'r rhain yn cynnwys y gwahaniaethau rhwng y ffordd y mae iechyd a gwasanaethau cymdeithasol yn gweithredu (er enghraifft, mae iechyd yn cynnal sifftiau 12 awr dros gyfnod o saith diwrnod gan gynnwys sifftiau nos, ond mae staff gofal cymdeithasol yn gweithio diwrnodau'r wythnos fel arfer yn ystod y dydd) a'r oedi cyn ad-leoli staff nyrsio ardal. Tra'n sicrhau ei fod yn diogelu oedolion agored i niwed yn yr ardal, mae angen i'r Cyngor ystyried y camau nesaf ar gyfer y prosiect penodol hwn, beth yw'r ffordd orau iddo adeiladu ar y cyfarfodydd positif diweddar gyda'r Bwrdd Iechyd, a sut y gall fanteisio ar yr hyn a ddysgir a'i roi ar waith mewn lleoliadau eraill.

Er i'r Cyngor roi rhai gwelliannau i'r broses graffu ar waith yn ddiweddar, mae'n parhau i fod yn aneffeithiol mewn nifer o feysydd allweddol

Mae diffyg dealltwriaeth a rennir a chydabyddiaeth o ddiben, gwerth a chyfrifoldebau craffu

- 54 Mae dryswch ac amheuaeth yn gyffredinol ymhlith swyddogion ac aelodau ynghylch rôl a gwerth craffu o fewn y Cyngor - y mae llawer ohono'n seiliedig ar y newidiadau i nifer a chyfrifoldebau pwyllgorau craffu a gyflwynwyd yn 2012. Er i'r newidiadau gael eu cynllunio a'u gweithredu'n dda, nid ydynt, yn gyffredinol, wedi arwain at y gwelliannau disgwyliedig i'r broses graffu.
- 55 Mae'r diffyg hyder o ganlyniad i hynny wedi creu rwystrau i effeithiolrwydd rhai o feysydd allweddol craffu ac, felly, gallu'r pwyllgorau craffu i gefnogi gwelliant o ran proses gwneud penderfyniadau'r Cyngor ac ansawdd ei wasanaethau. Ceir teimlad ymhlith Aelodau fod y gwaith craffu yn cael ei esgeuluso a'i wahanu oddi wrth lawer o feysydd pwysig gan gynnwys datblygu polisi a herio a monitro perfformiad gwasanaethau.
- 56 Gwnaed ymdrechion i wella amllder y cyswllt rhwng uwch swyddogion, aelodau'r Cabinet a'r pwyllgor craffu. Er gwaethaf y potensial, rhaid i'r cyfarfodydd hyn hwyluso prosesau craffu mwy rhagweithiol, ni chânt eu cynnal yn rheolaidd ac yn aml cânt eu canslo ar fyr rybudd.

Ceir nifer o wendidau o ran trefniadau craffu

- 57 Mae pwyllgorau craffu yn defnyddio meini prawf cadarn wrth ddewis a blaenoriaethu eitemau ar gyfer eu blaenraglenni gwaith, ond ni chânt eu cymhwyso'n gyson ac mae diffyg ystyriaeth o'r adnoddau sydd ar gael. Ni chynhelir cyfarfodydd yn ddigon aml i alluogi aelodau i roi ystyriaeth ddigonol i eitemau pwysig ar yr agenda ac amrywiol yw cyfraniad cyfarfodydd ymlaen llaw i effeithiolrwydd y broses graffu.

- 58 Er gwaethaf ymdrechion diweddar i annog aelodau o'r Cabinet i ymgysylltu'n well â'r broses graffu, mae bwlch a diffyg cydweithredu o hyd rhwng yr agendâu a gwaith y Cabinet a'r pwyllgorau craffu. Mae prinder manylion ym mlaenraglen waith y Cabinet yn ei gwneud yn anodd i bwyllgorau craffu nodi, ymlaen llaw, y meysydd y dylent ganolbwyntio arnynt. Hefyd, gan fod cyfarfodydd y Cabinet yn cael eu cynnal yn amlach o lawer na chyfarfodydd y pwyllgorau craffu, dim ond cyfleoedd cyfyngedig sydd i'r pwyllgorau craffu ddarparu mewnbwn a her i lawer o feysydd busnes y Cabinet.
- 59 Nid yw adroddiadau gan gyrff rheoliadol yn cael eu cynnwys yn gyson ym mlaenraglenni gwaith pwyllgorau craffu'r Cyngor. Yr arfer cyfredol yw bod swyddogion cymorth craffu yn cyfeirio rhai o'r adroddiadau gan Estyn, AGGCC, a Swyddfa Archwilio Cymru i'r pwyllgor priodol i'w cynnwys yn eu rhaglenni. Yn gyffredinol, ceir diffyg brwdfrydedd hefyd dros yr hyn y gall adroddiadau rheoleiddwyr ei ychwanegu at brosesau craffu a diffyg gwerthfawrogiad o'u gwerth.
- 60 Mae'r rhan fwyaf o'r papurau a gyflwynir i bwyllgorau craffu o ansawdd rhesymol. Fodd bynnag, mae rhywfaint o'r wybodaeth a ddarparwyd yn cynnwys deunydd ystadegol cymhleth ac yn gwneud tybiaethau ynghylch lefel gwybodaeth aelodau mewn maes gwasanaeth penodol. Mae rhai o'r papurau hefyd yn defnyddio acronymau heb unrhyw esboniad ategol.
- 61 Mae rhai agweddau ar gyfarfodydd craffu, fel cyfraniadau swyddogion ac aelodau'r Cabinet, yn gweithio'n dda. Fodd bynnag, mae nifer o feysydd eraill yn llai effeithiol. Mae meysydd gwannach yn cynnwys diffyg ffocws ar gwestiynu a holi treiddgar wrth ddwyn Aelodau'r Cabinet i gyfrif a dim digon o ddealltwriaeth o faterion allweddol wrth lunio argymhellion y bwriedir iddynt arwain at welliannau cyflawnadwy a mesuradwy.
- 62 Mae ymchwiliadau craffu fel arfer wedi'u llunio'n dda ac yn gadarn ond mae eu cwmbras cyffredinol a'r diffyg adnoddau yn aml yn arwain at golli momentwm, oedi cyn cyflwyno adroddiadau terfynol a dull anodd o ymgysylltu â'r cyhoedd.

Nid oes digon o ymwybyddiaeth o effaith craffu a all danseilio ei ddiben bwriadedig o gyfrannu at welliannau i'r gwasanaethau y mae'r Cyngor yn eu darparu i bobl Gwynedd

- 63 Nid yw'r Cyngor yn gwneud fawr ddim gwaith dadansoddi nac asesu o effaith pwyllgorau craffu ar, er enghraifft, benderfyniadau'r Cabinet ac effaith gwaith pwyllgorau craffu ar wella gwasanaethau. Heb broses werthuso ac adrodd ffurfiol, nid yw'r Cyngor yn gallu dangos ei fod yn cyflawni'r amcanion gwella 'penderfyniadau gwell' a 'gwasanaethau gwell' yn y Strategaeth Graffu.

- 64 Gall dull derbyn y Cabinet o holl argymhellion y pwyllgorau craffu a gofnodir fod yn gamarweiniol ac mae'n cyfrannu at yr ansicrwydd ynghylch effaith pwyllgorau craffu ar benderfyniadau a gwelliannau i wasanaethau. Fodd bynnag, er bod y Cabinet yn derbyn holl argymhellion y pwyllgorau craffu, dim ond rhai y mae'n eu rhoi ar waith. Er nad oes rhwymedigaeth ar y Cabinet i dderbyn holl argymhellion y pwyllgorau craffu, mae rhai Aelodau yn rhwystredig nad ydynt yn cael unrhyw adborth i egluro pam na roddwyd eu hargymhellion ar waith. Yn ddiweddar, mae Aelodau'r Cabinet wedi cytuno i ailystyried eu dull o ymateb i argymhellion y pwyllgorau craffu.
- 65 Mae blaenraglenni craffu yn gyson yn cynnwys y diweddaraf am gynnydd rhoi argymhellion a wnaed ar waith yn dilyn ymchwiliadau craffu.

Nid yw rôl y Cyngor wrth gynnal a chadw'r rhwydwaith o gefnffyrdd ledled y Gogledd a'r Canolbarth yn ddigon tryloyw ac nid yw'r cyhoedd yn gallu cael gafael yn hawdd ar wybodaeth berthnasol

- 66 Gwnaethom ysgrifennu at y Cyngor ym mis Tachwedd 2015 mewn ymateb i bryderon gan un o drigolion Gwynedd. Wrth ystyried pryderon yr unigolyn hwn, canfuwyd nad oedd agweddau ar y trefniadau llywodraethu a oedd yn ymwneud â gwaith trwsio a chynnal a chadw'r rhwydwaith o gefnffyrdd yng Ngwynedd yn glir i'r cyhoedd. Mae'r casgliad hwn yn gyson ag argymhelliad i Lywodraeth Cymru a wnaed gan Bwyllgor Cyfrifon Cyhoeddus Cynulliad Cenedlaethol Cymru ym mis Mehefin 2015, sef, '...bod atebolrwydd ar gyfer cynllunio a chyflawni mân gynlluniau gwella drwy Asiantau Cefnffyrdd a'u hawdurdod lleol a phartneriaid sefydliadol eraill yn cael ei egluro ac y rhoddir cyhoeddusrwydd i hynny er mwyn sicrhau bod y cyhoedd yn ei ddeall yn glir.'
- 67 Y Cyngor yw'r Asiant sy'n atebol i Lywodraeth Cymru am weithredu Asiantaeth Cefnffyrdd Gogledd a Chanolbarth Cymru. Y Cyngor hefyd yw'r awdurdod arweiniol o fewn y bartneriaeth o wyth cyngor yn y Gogledd a'r Canolbarth a rhyngddynt maent yn cyflawni neu'n caffael y gwaith ar gefnffyrdd y rhanbarth. Mae Cytundeb Asiantaeth yn sail i rôl y Cyngor fel Asiant, tra bod Cytundeb Partneriaeth rhwng yr wyth cyngor yn nodi sut y byddant yn cyflawni'r Cytundeb Asiantaeth gyda'i gilydd. Mae Cyd-bwyllgor yn cynnwys cynghorwyr o bob awdurdod yn cyfarfod o bryd i'w gilydd, fel y nodir yn y Cytundeb Partneriaeth, ond ni chaiff gweithrediadau na chofnodion y Cyd-bwyllgor eu cyhoeddi.

Atodiad 1 – Statws yr adroddiad hwn

O dan Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009 (y Mesur) mae'n ofynnol i'r Archwilydd Cyffredinol gynnal asesiad gwella blynyddol, a chyhoeddi adroddiad gwella blynyddol, ar gyfer pob awdurdod gwella yng Nghymru. Mae'r gofyniad hwn yn cwmpasu cynghorau lleol, parciau cenedlaethol ac awdurdodau tân ac achub.

Lluniwyd yr adroddiad hwn gan staff Swyddfa Archwilio Cymru ar ran yr Archwilydd Cyffredinol er mwyn cyflawni ei ddyletswyddau o dan adran 24 o'r Mesur. Mae'r adroddiad hefyd yn cyflawni ei ddyletswyddau o dan adran 19 i gyflwyno adroddiad sy'n ardystio ei fod wedi cynnal asesiad gwella o dan adran 18 ac yn nodi a yw o'r farn, o ganlyniad i'w archwiliad o'r cynllun gwella o dan adran 17, fod yr awdurdod wedi cyflawni ei ddyletswyddau o ran cynllunio gwelliant o dan adran 15.

Mae gan awdurdodau gwella ddyletswydd gyffredinol i 'wneud trefniadau i sicrhau gwelliant parhaus wrth gyflawni eu swyddogaethau'. Diffinnir awdurdodau gwella fel cynghorau lleol, parciau cenedlaethol ac awdurdodau tân ac achub.

Yr asesiad gwella blynyddol yw'r prif ddarn o waith sy'n galluogi'r Archwilydd Cyffredinol i gyflawni ei ddyletswyddau. Mae'r asesiad gwella yn asesiad sy'n edrych i'r dyfodol o'r tebygolrwydd y bydd awdurdod yn cydymffurfio â'i ddyletswydd i wneud trefniadau i sicrhau gwelliant parhaus. Mae hefyd yn cynnwys asesiad ôl-weithredol i nodi a yw awdurdod wedi cyflawni'r gwelliannau a gynlluniwyd ganddo er mwyn llunio barn ar hanes yr awdurdod o ran sicrhau gwelliant. Bydd yr Archwilydd Cyffredinol yn crynhoi ei waith archwilio ac asesu mewn adroddiad gwella blynyddol cyhoeddedig ar gyfer pob awdurdod (o dan adran 24).

O dan rai amgylchiadau, gall yr Archwilydd Cyffredinol hefyd gynnal arolygiadau arbennig (o dan adran 21), y cyflwynir adroddiad arnynt i'r awdurdod a'r Gweinidogion, ac y gall eu cyhoeddi (o dan adran 22). Un o weithgareddau atodol pwysig yr Archwilydd Cyffredinol yw cydgysylltu gwaith asesu a gwaith rheoliadol (sy'n ofynnol o dan adran 23), sy'n ystyried rhaglen waith gyffredinol pob rheoleiddiwr perthnasol mewn awdurdod gwella. Gall yr Archwilydd Cyffredinol hefyd ystyried gwybodaeth a rennir gan reoleiddwyr perthnasol (o dan adran 33) yn ei asesiadau.

Atodiad 2 – Llythyr Archwilio Blynyddol

Dilwyn Williams
Y Cyngorydd Dyfed Wyn Edwards
Cyngor Gwynedd
Stryd y Jêl
Caernarfon
LL55 1SH

Annwyl Dyfed a Dilwyn

Llythyr Archwilio Blynyddol – Cyngor Gwynedd 2014-15

Mae'r llythyr hwn yn crynhoi'r negeseuon allweddol sy'n deillio o gyfrifoldebau statudol Archwilydd Cyffredinol Cymru o dan Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 a'm cyfrifoldebau adrodd o dan y Cod Ymarfer Archwilio.

Cydymffurfiodd y Cyngor â'i gyfrifoldebau yn ymwneud ag adroddiadau ariannol a defnyddio adnoddau

Cyfrifoldeb y Cyngor yw:

- rhoi systemau rheolaeth fewnol ar waith i sicrhau rheoleidd-dra a chyfreithlondeb trafodion a sicrhau bod ei asedau'n ddiogel;
- cadw cofnodion cyfrifyddu cywir;
- paratoi Datganiad Cyfrifon yn unol â gofynion perthnasol; a
- sefydlu ac adolygu'n barhaus drefniadau priodol i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd o ran ei ddefnydd o adnoddau.

Mae Deddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 yn ei gwneud yn ofynnol i mi:

- roi barn archwilio ar y datganiadau cyfrifyddu;
- adolygu trefniadau'r Cyngor i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd yn ei ddefnydd o adnoddau; a
- rhoi tystysgrif yn gadarnhau fy mod wedi cwblhau'r broses o archwilio'r cyfrifon.

Mae awdurdodau lleol yng Nghymru yn paratoi eu datganiadau cyfrifyddu yn unol â gofynion Cod Ymarfer CIPFA/LASAAC ar Gyfrifyddu Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig. Mae'r Cod hwn yn seiliedig ar Safonau Adrodd Ariannol Rhyngwladol. Ar 30 Medi 2015, rhoddais farn archwilio ddiamod ar y datganiadau cyfrifyddu, gan gadarnhau eu bod yn rhoi darlun cywir a theg o sefyllfa ariannol a thrafodion y Cyngor a'r Gronfa Bensiwn. Mae fy adroddiad wedi'i gynnwys yn y Datganiad Cyfrifon. Nodwyd y materion allweddol a oedd yn deillio o'r archwiliad o gyfrifon (ar gyfer y Cyngor a'r Gronfa Bensiwn) i aelodau'r Pwyllgor Archwilio yn fy adroddiadau ar yr Archwiliad o Ddatganiadau Ariannol ar 24 Medi 2015. Nid oes angen i mi ddwyn unrhyw beth at eich sylw yn y llythyr hwn.

Mae'n werth nodi hefyd fod y Cyngor wedi arwain y gwaith o baratoi cyfrifon y Cyd-bwyllgor GwE a'i fod hefyd wedi paratoi Ffurflenni Blynyddol ar gyfer Harbyrau Gwynedd, y Cyd-bwyllgor Anghenion Addysgol Arbennig (AAA) a'r Cyd-bwyllgor Cynllunio Polisi ar y Cyd. Ar 30 Medi 2015:

- Rhoddais farn archwilio ddiamod ar gyfrifon GwE gan gadarnhau eu bod yn rhoi darlun cywir a theg o sefyllfa a thrafodion ariannol y Pwyllgor.
- Cadarnheais fod y wybodaeth yn y ffurflenni blynyddol ar gyfer Harbyrau Gwynedd, y Cyd-bwyllgor AAA a'r Cyd-bwyllgor Cynllunio Polisi ar y Cyd yn unol ag arferion priodol.

Hysbyswyd y pwyllgorau perthnasol am y materion allweddol a oedd yn deillio o'r archwiliadau hyn lle roedd yn briodol gwneud hynny. Unwaith eto, nid oes angen i mi ddwyn unrhyw beth at eich sylw yn y llythyr hwn.

Rwy'n fodlon bod gan y Cyngor drefniadau priodol ar waith i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd o ran ei ddefnydd o adnoddau

Mae fy ystyriaeth o drefniadau'r Cyngor i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd wedi'i seilio ar y gwaith archwilio a wnaed ar y cyfrifon ac rwyf hefyd wedi dibynnu ar y gwaith a gwblhawyd fel rhan o'r Asesiad Gwella o dan Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009. Bydd fy Adroddiad Gwella Blynyddol yn tynnu sylw at feysydd lle nad yw effeithiolrwydd y trefniadau hyn wedi'i ddangos eto neu lle y gellid gwneud gwelliannau.

Nid wyf eto wedi cyhoeddi tystysgrif yn cadarnhau bod y broses o archwilio'r cyfrifon wedi'i chwblhau

Nid wyf eto wedi cyhoeddi tystysgrif yn cwblhau'r archwiliad am fod mater heb ei benderfynu a oedd yn ymwneud â gwrthwynebiad a godwyd gan etholwr. Fodd bynnag, rwyf wedi cwblhau fy ngwaith ar y mater hwn ac wedi ymateb i'r etholwr gan nodi nad wyf yn bwriadu cymryd unrhyw gamau archwilio ffurfiol pellach.

Gan na fu unrhyw newidiadau i'r cyfrifon ers i mi roi fy marn ar 30 Medi 2015, rwyf yn bwriadu cyhoeddi tystysgrif yn cadarnhau bod yr archwiliad o'r cyfrifon wedi'i gwblhau, ar ôl i'r Pwyllgor Archwilio ystyried fy adroddiad terfynol ac ailgymeradwyo'r cyfrifon. Rwy'n disgwyl i hyn ddigwydd ar ddechrau mis Rhagfyr 2015.

Nid yw'r gwaith a wnaed gennyf hyd yma yn ardystio hawliadau a ffurflenni grant wedi nodi materion sylweddol a fyddai'n effeithio ar gyfrifon 2015-16 na systemau ariannol allweddol

Mae fy rhaglen o waith archwilio ar hawliadau grant 2014-15 ym mynd rhagddi ar hyn o bryd. Hyd yma nid wyf wedi nodi unrhyw faterion a fyddai'n effeithio ar gyfrifon 2015-16 na systemau ariannol allweddol.

Ar hyn o bryd, disgwylir i'r ffi archwilio ariannol ar gyfer 2014-15 fod yn unol â'r ffi y cytunwyd arni a nodir yng Nghynllun Archwilio 2015.

Yn gywir

Derwyn Owen

Dros ac ar ran Archwilydd Cyffredinol Cymru

Atodiad 3 – Argymhellion adroddiadau cenedlaethol 2015-16

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Ebrill 2015	<p>Cydnherthedd ariannol cyngorau yng Nghymru</p>	<p>A1 Dylai cyngorau sicrhau bod eu cynllun corfforaethol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wrth wraidd y broses o lywio cynlluniau gwasanaeth a strategaethau ategol eraill gan gynnwys y gweithlu, technoleg gwybodaeth a gwariant cyfalaf; • yn cynnal blaenolwg tair i bum mlynedd o leiaf a'i fod yn unol â'r cynllun ariannol tymor canolig a strategaethau ategol eraill; ac • dylai nodi'n glir rôl ddymunol y cyngor mewn pum mlynedd - y model ar gyfer darparu gwasanaethau â blaenoriaeth a'r seilwaith a'r adnoddau sydd eu hangen i gyflawni blaenoriaethau yn y dyfodol o fewn y cyllid sydd ar gael. <p>A2 Dylai'r cynllun ariannol tymor canolig nodi'r prif risgiau ariannol a thybiaethau allweddol a dylai uwch swyddogion a chynghorwyr graffu arnynt a'u herio'n effeithiol cyn mabwysiadu'r cynllun.</p> <p>A3 Mae angen i gynghorau sicrhau bod diffygion ariannol yn cael eu rhagamcanu'n gywir a'u cysoni'n llawn â chynlluniau arbed manwl ar gyfer pob blwyddyn o oes y cynllun ariannol tymor canolig.</p> <p>A4 Dylai cyngorau adolygu digonolrwydd y trefniadau sicrwydd ariannol sy'n sail i gyflawni cynlluniau arbed blyneddol, gan gynnwys lefel y gwaith craffu a herio a gynigir gan gynghorwyr.</p> <p>A5 Dylai cyngorau sicrhau bod ganddynt strategaeth cronfeydd wrth gefn gynhwysfawr sy'n amlinellu diben penodol cronfeydd wrth gefn defnyddiadwy cronedig fel rhan o'u Cynllun Ariannol Tymor Canolig.</p> <p>A6 Dylai cyngorau ddatblygu polisiau cwbl gorfforaethol ar gynhyrchu incwm gyda'r nod o gynyddu ffrydiau refeniw a lleihau pwysau ariannol.</p>

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Ebrill 2015	Cydnherthedd ariannol cyngorau yng Nghymru	<p>A7 Dylai cyngorau:</p> <ul style="list-style-type: none"> atgyfnerthu trefniadau pennu a monitro cyllidebau er mwyn sicrhau cydnherthedd ariannol; a adolygu cwmpas ac effeithiolrwydd eu systemau a'u rheolaethau ariannol mewnol ac allanol er mwyn sicrhau eu bod yn addas at y diben ac yn rhoi rhybudd cynnar am wendidau mewn systemau allweddol. <p>A8 Rhaid i gyngorau adolygu eu timau cyllid a sicrhau bod ganddynt ddigon o adnoddau a gallu i fodloni gofynion yn y dyfodol.</p> <p>A9 Mae angen i swyddogion cyngorau sicrhau bod gan gyngorwyr y wybodaeth a'r sgiliau sydd eu hangen arnynt i gyflawni gwaith llywodraethu a herio effeithiol drwy ymestyn cyfleoedd hyfforddi a llunio gwybodaeth reoli o ansawdd uchel.</p>
Mehefin 2015	Sicrhau gwelliannau yn y cymorth i ysgolion trwy gonsortia addysg rhanbarthol – darlun cynnar	<p>A1 Egluro natur a gweithrediad consortia. Nodwyd gennym fod ansicrwydd parhaus ynglŷn â rhai agweddau ar natur consortia rhanbarthol a'u cwmpas nawr ac yn y dyfodol (paragraffau 2.2 i 2.20). Felly, rydym yn argymhell y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> Dylai awdurdodau lleol egluro a yw gwasanaethau consortia yn cael eu darparu ar y cyd neu a ydynt yn wasanaethau a gomisiynwyd (mae gwasanaethau a ddarperir o dan drefniadau cydbwyllgor yn wasanaethau a ddarperir ar y cyd ac nid ydynt yn wasanaethau a gomisiynwyd. <p>A2 Canolbwyntio ar ganlyniadau drwy waith cynllunio tymor canolig. Nodwyd gennym fod ffocws ar gamau gweithredu byrdymor ac ansicrwydd ynglŷn â dyfodol consortia yn rhwystro'r gwaith o ddatblygu consortia rhanbarthol effeithiol (paragraffau 2.33 i 2.36; 3.16 i 3.17). Felly, rydym yn argymhell y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> Gan na chaiff unrhyw raglen bosibl i ad-drefnu awdurdodau lleol ei rhoi ar waith yn llawn tan 2020, dylai Llywodraeth Cymru a chonsortia rhanbarthol ddatblygu cynlluniau tair blynedd ar gyfer datblygu consortia rhanbarthol ymhellach, pennu eu cwmpas a'u cyllid, wedi'u cysylltu ag amcanion strategol priodol.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Mehafin 2015	<p>Sicrhau gwelliannau yn y cymorth i ysgolion trwy gonsortia addysg rhanbarthol – darlun cynnar</p>	<p>A3 Datblygu cydberthnasau mwy cydweithredol ar gyfer y system gwella ysgolion. Cyfrannodd llawer o bartneriaid gwella ysgolion at y gwaith o ddatblygu'r Model Cenedlaethol ar gyfer Gweithio'n Rhanbarthol ond nodwyd gennym nad oedd hyn wedi arwain at ddatblygu cydberthnasau digon cydweithredol (paragraffau 2.25 i 2.32). Felly, rydym yn argymhell y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dylai consortia rhanbarthol ddatblygu trefniadau gwell ar gyfer rhannu arfer a chefnogi effeithlonrwydd (er enghraifft, gallai un consortiwm arwain y gwaith o fynd i'r afael â mater neu gallai fod ganddo gyfrifoldeb gweithredol am ddatblygu polisi). • Dylai Llywodraeth Cymru, awdurdodau lleol a chonsortia rhanbarthol gydnabod cyd-ddibyniaeth yr holl bartneriaid wrth gyflawni eu rolau gwella ysgolion a chytuno ar ddull o wneud y canlynol: <ul style="list-style-type: none"> – rhannu gwybodaeth am ddatblygiadau sy'n ymwneud â gwella ysgolion ac ymgynghori yn eu cylch; – datblygu cydberthnasau cydweithredol sy'n seiliedig ar atebolrwydd a rennir; ac – chynnal adolygiadau system gyfan a chysoni'r ddealltwriaeth o gonsortia rhanbarthol a sefyllfa consortia rhanbarthol ym mhob un o strategaethau perthnasol Llywodraeth Cymru. <p>A4 Datblygu arweinwyr effeithiol a denu'r dalent orau. Mae consortia rhanbarthol, awdurdodau lleol a Llywodraeth Cymru oll wedi'i chael hi'n anodd recriwtio uwch arweinwyr ar gyfer addysg a nodwyd gennym nad oes fawr ddim wedi'i wneud i fynd i'r afael â hyn (paragraffau 2.37 i 2.40). Felly, rydym yn argymhell y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dylai Llywodraeth Cymru ac awdurdodau lleol gydweithredu i wneud rolau arwain ym maes addysg yn fwy deniadol er mwyn denu'r arweinwyr mwyaf talentog ar gyfer y system gwella ysgolion; a • dylai awdurdodau lleol gydweithredu er mwyn cefnogi datblygiad proffesiynol uwch arweinwyr a sicrhau bod trefniadau rheoli perfformiad priodol ar waith ar gyfer uwch arweinwyr.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Mehafin 2015	<p>Sicrhau gwelliannau yn y cymorth i ysgolion trwy gonsortia addysg rhanbarthol – darlun cynnar</p>	<p>A5 Gwella effeithiolrwydd trefniadau llywodraethu a rheoli consortia rhanbarthol.</p> <p>Er bod cynnydd yn parhau i gael ei wneud, nodwyd nad yw consortia rhanbarthol wedi datblygu trefniadau llywodraethu a rheoli ariannol cwbl effeithiol eto (paragraffau 3.2 i 3.36). Felly, rydym yn argymhell y dylai awdurdodau lleol a'u consortia rhanbarthol wneud y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gwneud gwell defnydd o hunanwerthusiadau o'u perfformiad a'u trefniadau llywodraethu i ategu gwaith cynllunio busnes a'u hadolygiadau blynyddol o drefniadau llywodraethu er mwyn llywio eu datganiadau llywodraethu blynyddol; • gwella prosesau gwella perfformiad gan gynnwys gwella prosesau cynllunio busnes, defnyddio mesurau perfformiad clir a mesuradwy ac asesu gwerth am arian; • sicrhau bod rheoli risg strategol yn rhan annatod o'u trefniadau rheoli a chyflwyno adroddiadau rheolaidd ar lefel y cydbwyllgor neu'r bwrdd; • datblygu eu trefniadau rheoli ariannol er mwyn sicrhau bod gweithgarwch cyllidebu, monitro ariannol ac adrodd yn cwmpasu'r holl incwm a gwariant perthnasol, gan gynnwys arian grant a gaiff ei wario drwy awdurdodau lleol; • datblygu trefniadau craffu ar y cyd y consortia yn gyffredinol yn ogystal â gwaith craffu perfformiad a wneir gan awdurdodau unigol, a all gynnwys sefydlu cydbwyllgor craffu neu waith cydgysylltiedig gan bwyllgorau craffu awdurdodau lleol; • sicrhau bod prosesau gwneud penderfyniadau a threfniadau consortia yn agored ac yn dryloyw; • adnabod unrhyw wrthdaro buddiannau posibl a mynd i'r afael ag ef; a phan fo gan staff fwy nag un cyflogwr, dylai consortia rhanbarthol sicrhau bod llinellau atebolrwydd yn glir a bod pob aelod o staff yn ymwybodol o'r rolau a gyflawnir; ac • datblygu strategaethau cyfathrebu cadarn ar gyfer ymgysylltu â phob rhanddeiliad allweddol.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Gorffennaf 2015	Adolygu Trefniadau Diogelu Corfforaethol mewn Cyngorau yng Nghymru	<p>A1 Gwella arweinyddiaeth gorfforol a chydymffurfio â pholisi Llywodraeth Cymru ar ddiogelu drwy wneud y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • penodi uwch swyddog arweiniol sy'n atebol am ddiogelu ac amddiffyn plant a phobl ifanc ac sydd â chyfrifoldebau corfforaethol am gynllunio gwelliannau; • penodi aelod diogelu arweiniol; ac • lledaenu gwybodaeth am y penodiadau hyn i bob aelod o staff a rhanddeiliad a'i diweddarau yn rheolaidd. <p>A2 Sicrhau bod polisi cwbl gorfforaethol ar ddiogelu sy'n cwmpasu holl wasanaethau'r Cyngor er mwyn cynnig cyfeiriad strategol clir a llinellau atebolrwydd clir ym mhob rhan o'r Cyngor.</p> <p>A3 Atgyfnerthu'r trefniadau ar gyfer recriwtio staff a gwirfoddolwyr mewn modd diogel drwy wneud y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sicrhau bod gwiriadau'r Gwasanaeth Datgelu a Gwahardd (DBS) a chydymffurfiaeth â pholisïau recriwtio'n ddiogel yn cwmpasu'r holl wasanaethau sy'n dod i gysylltiad â phlant; • creu system cydymffurfiaeth gorfforaethol integredig i gofnodi a monitro lefelau cydymffurfiaeth o ran gwiriadau'r Gwasanaeth Datgelu a Gwahardd; ac • gofyn am arferion recriwtio'n ddiogel ymhlith partneriaid yn y trydydd sector ac ar gyfer gwirfoddolwyr sy'n darparu gwasanaethau a gomisiynir a/neu a ddefnyddir gan y Cyngor a ategir gan contract neu gytundeb lefel gwasanaeth. <p>A4 Sicrhau bod pob aelod perthnasol o staff a phob aelod a phartner perthnasol yn deall eu cyfrifoldebau o ran diogelu drwy wneud y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sicrhau bod hyfforddiant diogelu yn orfodol a bod ei gwmpas yn cael ei ymestyn i gynnwys holl feysydd gwasanaeth perthnasol y Cyngor a'i fod yn cael ei gynnwys fel rhywbeth safonol mewn rhaglenni sefydlu; • llunio system gwbl gorfforaethol i nodi, olrhain a monitro cydymffurfiaeth o ran cael hyfforddiant diogelu yn holl adrannau'r Cyngor ac ymhlith aelodau etholedig, ysgolion, llywodraethwyr a gwirfoddolwyr; ac • mynnu bod staff perthnasol, mewn sefydliadau partner sydd wedi'u comisiynu i weithio i'r Cyngor drwy ddarparu gwasanaethau i blant a phobl ifanc, yn cael hyfforddiant diogelu.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Gorffennaf 2015	<p>Adolygu Trefniadau Diogelu Corfforaethol mewn Cyngorau yng Nghymru</p>	<p>A5 Wrth ddiwygio'r canllawiau, dylai Llywodraeth Cymru egluro'r hyn y mae'n ei ddisgwyl gan awdurdodau lleol o ran rolau a chyfrifoldebau'r swyddog dynodedig o fewn gwasanaethau addysg a'r unigolyn a enwir ar lefel uwch reolwr sy'n gyfrifol am hyrwyddo diogelwch plant.</p> <p>A6 Gwella atebolrwydd am weithgarwch diogelu corfforaethol drwy gyflwyno adroddiadau rheolaidd ar faterion diogelu a sicrwydd i'r pwyllgor(au) craffu yn erbyn set gytbwys o wybodaeth am berfformiad ym mhob rhan o'r Cyngor sy'n cynnwys y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • meincnodi a chymariaethau ag eraill; • casgliadau adolygiadau archwilio/arolygu mewnol ac allanol; • data perfformiad sy'n seiliedig ar wasanaethau; • data personél allweddol megis hyfforddiant diogelu a gwiriadau recriwtio'r Gwasanaeth Datgelu a Gwahardd; ac • pherfformiad contractwyr a gwasanaethau a gomisiynwyd o ran cydymffurfio â chyfrifoldebau diogelu'r Cyngor. <p>A7 Sefydlu rhaglen dreigl o adolygiadau archwilio mewnol i brofi systemau a chynnal adolygiadau o gydymffurfiaeth o ran arferion diogelu'r Cyngor.</p> <p>A8 Sicrhau y caiff y risgiau sy'n gysylltiedig â diogelu plant eu hystyried ar lefel gorfforaethol a lefel gwasanaeth wrth ddatblygu cynlluniau rheoli risg a chytuno arnynt ym mhob rhan o'r Cyngor.</p>

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Hydref 2015	<p>Helpu Pobl Hŷn i Fyw'n Annibynnol: A yw Cyngorau'n Gwneud Digon?</p>	<p>A1 Gwella trefniadau llywodraethu, atebolrwydd ac arweinyddiaeth gorfforaethol mewn perthynas â materion pobl hŷn drwy wneud y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • penodi uwch swyddog arweiniol sy'n gyfrifol am gydgyssylltu ac arwain gwaith y Cyngor ar wasanaethau pobl hŷn. • ailalinio gwaith cydgysylltwyr y strategaeth pobl hŷn er mwyn helpu i ddatblygu a chyflawni cynlluniau ar gyfer gwasanaethau sy'n cyfrannu at annibyniaeth pobl hŷn; • penodi aelod yn hyrwyddwr gwasanaethau pobl hŷn; ac • lledaenu gwybodaeth am y penodiadau hyn i bob aelod o staff a rhanddeiliad a'i diweddarau yn rheolaidd. <p>A2 Gwella prosesau cynllunio strategol a chydgyssylltu gweithgarwch yn well ar gyfer gwasanaethau i bobl hŷn drwy wneud y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sicrhau bod cynlluniau gweithredu cynhwysfawr ar waith sy'n cwmpasu gwaith holl adrannau perthnasol y Cyngor a gwaith rhanddeiliaid allanol y tu allan i faes iechyd a gofal cymdeithasol; ac • gweithio gyda thrigolion a phartneriaid i ddatblygu cynlluniau ac wrth ddatblygu blaenoriaethau a chytuno arnynt. <p>A3 Ymgysylltu'n well a phobl hŷn a gwella'r ffordd y caiff gwybodaeth ei lledaenu iddynt drwy sicrhau bod gwasanaethau cyngor a gwybodaeth wedi'u cyflunio'n briodol a'u bod yn diwallu anghenion y rhai sy'n eu cael.</p> <p>A4 Sicrhau y caiff perfformiad yr ystod o wasanaethau sy'n helpu pobl hŷn i fyw'n annibynnol eu rheoli'n effeithiol drwy wneud y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pennu mesurau priodol i alluogi aelodau, swyddogion a'r cyhoedd i lunio barn ar gynnydd wrth gyflawni camau gweithredu ar gyfer holl wasanaethau'r Cyngor; • sicrhau bod gwybodaeth am berfformiad yn ymdrin â gwaith yr holl asiantaethau perthnasol ac yn enwedig y rhai y tu allan i faes iechyd a gwasanaethau cymdeithasol; ac • nodi mesurau i farnu mewnbynau, allbynnau ac effaith fel y gellir deall effaith toriadau cyllidebol a chefnogi gweithgarwch goruchwyllo a chraffu.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Hydref 2015	<p>Helpu Pobl Hŷn i Fyw'n Annibynnol: A yw Cyngorau'n Gwneud Digon?</p>	<p>A5 Sicrhau cydymffurfiaeth â Dyletswydd Cydraddoldeb y Sector Cyhoeddus wrth gynnal asesiadau o'r effaith ar gydraddoldeb drwy wneud y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nodi sut y bydd newidiadau i wasanaethau neu doriadau mewn cyllidebau yn effeithio ar grwpiau â nodweddion gwarchoddedig; • mesur yr effaith bosibl a'r camau lliniaru a gymerir er mwyn lleihau'r effaith negyddol bosibl ar grwpiau â nodweddion gwarchoddedig; • nodi nifer y bobl y gallai'r newidiadau arfaethedig neu'r polisi newydd effeithio arnynt drwy nodi'r effaith ar y rhai sydd â nodweddion gwarchoddedig; ac • sicrhau bod gweithgarwch ategol megis arolygon, grwpiau ffocws ac ymgyrchoedd gwybodaeth yn cynnwys digon o wybodaeth i alluogi defnyddwyr gwasanaethau i ddeall yr effaith a gaiff newidiadau arfaethedig arnynt yn glir. <p>A6 Gwella'r ffordd y rheolir y Gronfa Gofal Canolraddol a sicrhau ei bod yn cael mwy o effaith drwy wneud y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pennu llinell sylfaen ar gyfer perfformiad ar ddechrau prosiectau fel y gellir barnu effaith y rhain dros amser; • cytuno ar fformat a chwmpas adroddiadau monitro fel y gellir gwerthuso prosiectau a ariennir ar sail gyfatebol yn erbyn meini prawf y gronfa, er mwyn barnu pa rai sy'n cael yr effaith gadarnhaol fwyaf a faint o gynlluniau sydd wedi'u prif ffrydio i gyllid craidd; ac • ymgysylltu'n well â phob partner er mwyn sicrhau y caiff cymaint o bartneriaid â phosibl eu hannog i gymryd rhan mewn mentrau a rhaglenni yn y dyfodol.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Rhagfyr 2015	<p>Cyflawni â llai – Gwasanaethau Hamdden</p>	<p>A1 Gwella gwaith cynllunio strategol ym maes gwasanaethau hamdden drwy wneud y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pennu gweledigaeth gytûn y Cyngor ar gyfer gwasanaethau hamdden; • cytuno ar flaenoriaethau ar gyfer gwasanaethau hamdden; • canolbwyntio ar sefyllfa'r Cyngor o fewn darpariaeth chwaraeon a hamdden y gymuned ehangach yn yr ardal; ac • ystyried y potensial ar gyfer darparu gwasanaethau ar sail ranbarthol. <p>A2 Cynnal arfarniad o opsiynau er mwyn nodi'r model cyflawni mwyaf priodol yn seiliedig ar weledigaeth gytûn a blaenoriaethau'r Cyngor ar gyfer gwasanaethau hamdden sy'n ystyried y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • argaeledd cyllid cyfalaf a chyllid refeniw yn ystod y tair i bum mlynedd nesaf; • opsiynau i wella ffocws masnachol gwasanaethau hamdden; • cyfleoedd i wella prosesau cynhyrchu incwm a lleihau 'cymhorthdal' y Cyngor; • dadansoddi cost a budd o'r holl opsiynau sydd ar gael i ddarparu gwasanaethau hamdden yn y dyfodol; • cyfraniad gwasanaethau hamdden at rôl ehangach y Cyngor o ran iechyd y cyhoedd; • ymgysylltu'n well â'r cyhoedd er mwyn sicrhau y caiff barn ac anghenion defnyddwyr a darpar ddefnyddwyr eu nodi'n glir; • effaith opsiynau gwahanol ar grwpiau â nodweddion gwarchoddedig o dan ddyletswydd cydraddoldeb y sector cyhoeddus; ac • chynaliadwyedd y gwasanaethau a ddarperir yn y dyfodol.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Rhagfyr 2015	<p>Cyflawni â llai – Gwasanaethau Hamdden</p>	<p>A3 Sicrhau y caiff perfformiad gwasanaethau hamdden eu rheoli'n effeithiol drwy nodi cyfres o fesurau i alluogi swyddogion, aelodau a dinasyddion i farnu mewnbynnau, allbynnau ac effaith. Dylai hyn gwmpasu perfformiad ym mhob rhan o'r Cyngor a pherfformiad cyfleuster-benodol a chynnwys y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gwariant cyfalaf a refeniw; • incwm; • 'cymhorthdal' y Cyngor; • ansawdd cyfleusterau a'r gwasanaeth a ddarperir; • boddhad cwsmeriaid; • llwyddiant mentrau 'masnachol newydd'; • data defnydd – nifer y bobl sy'n defnyddio gwasanaethau/cyfleusterau, pryd y cawsant eu defnyddio, ac ati; ac • effaith hamdden o ran mynd i'r afael â blaenoriaethau ym maes iechyd y cyhoedd. <p>A4 Gwella trefniadau llywodraethu, atebolrwydd ac arweinyddiaeth gorfforaethol mewn perthynas â gwasanaethau hamdden drwy wneud y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • cyflwyno adroddiadau rheolaidd ar berfformiad i'r pwyllgor(au) craffu; • rhoi gwybodaeth gynhwysfawr i aelodau etholedig er mwyn helpu i sicrhau y gwneir penderfyniadau cadarn; • meincnodi a chymharu perfformiad ag eraill; ac • defnyddio canfyddiadau adolygiadau archwilio/arolygu mewnol ac allanol i nodi cyfleoedd i wella gwasanaethau.

Wales Audit Office

24 Cathedral Road

Cardiff CF11 9LJ

Tel: 029 2032 0500

Fax: 029 2032 0600

Textphone: 029 2032 0660

E-mail: info@audit.wales

Website: www.audit.wales

Swyddfa Archwilio Cymru

24 Heol y Gadeirlan

Caerdydd CF11 9LJ

Ffôn: 029 2032 0500

Ffacs: 029 2032 0600

Ffôn Testun: 029 2032 0660

E-bost: post@archwilio.cymru

Gwefan: www.archwilio.cymru